

CULTUURONDERNEMING JOHANNESBURG

De "Surinaamse Plantages" kennen we als stukken uitgevoerd op degelijk geschept papier en doormiddel van zwaar loodzetsel leesbaar gemaakt.

Een plantage is al lang bestaande grond, die door cultivering bewerkbaar wordt gemaakt voor exploitatie en dan nieuwe grond of nieuwe aanleg wordt genoemd.

Je kunt grond uitputten, doch met een goed en degelijk beleid kan een plantage "een leven lang mee". Dit blijkt uit onderstaande opsomming van het bestaan van een plantage, waar ook verzamelaars mee te maken kunnen hebben.

De eerste eigenaar in 1748 was Mr. Nicolaas Anthony Kohl. Hij was in Nederland aangesteld als Raad-fiscaal van Suriname en arriveerde in 1746 in Suriname. Hij huwde in 1748 met jonkvrouwe Wilhelmina Hamburgerensis Mauricius, een dochter van gouverneur Mauricius. Helaas heeft het huwelijk maar kort geduurd, daar Kohl al na enkele maanden overleed. Weduwe Wilhelmina huwde daarop met de heer W.C. Strube.

Gouverneur Mauricius was eigenaar van de naastgelegen plantage Maasstroom. Het vermoeden bestaat dat de beide plantages door samenwerking groot konden worden, maar de dood van Kohl heeft roet in het eten gegooid. Kort daarop zijn de plantages verkocht.

De nieuwe eigenaar in 1751 van het oude bezit van Kohl wordt Johan Conrad Retemeijer. Deze noemt de plantage naar zich zelf; Johannesburg. Hij overlijdt datzelfde jaar nog. Volgens het A.R.A. NOT inv. no. 191 p. 285 is de nieuwe grond 500 akkers groot (akker = 4294 vierkante meter), nog niet met koffie beplant, er zijn 35 slaven en de taxatiewaarde is f 32.958,80.

Als eigenaar is nu gegeven de wed. Agnetta Maria de Greeff, weduwe van Retemeijer. Die huwt in 1752 met dominee Lambertus Doesburg.

De plantage ontwikkelde zich goed, de taxatie opgemaakt in 1765 geeft een taxatiewaarde van f 121.192,— en een taxatie opgemaakt in 1771 komt op f 184.971,—. Overigens de oppervlakte blijft 500 akkers.

Deze laatste taxatie zal gemaakt zijn kort na het overlijden van Agnetta op 14 oktober. In 1774 verkoopt (?) Doesburg de helft aan Abraham Johan Halloy (1751-1789).

Halloy huwde voor de tweede maal in 1786 met de weduwe Elisabeth Catharina Dumaurin, oud 30 jaar. In 1798 huwde zij Carel Cornelis Constantinus Weitzel, oud 42 jaren en afkomstig uit Nijmegen, doch woonachtig in Suriname. De plantage kwam toen op zijn naam te staan.

In 1799 verwierf men een stuk achter de plantage groot 150 akkers. De producten koffie en katoen.

Weitzel overleed in 1821 en zijn erfgenamen werden de wettige eigenaren.

Met deze erfgenamen is het ergens fout gelopen. Nergens is op te maken dat de plantage het financieel slecht deed. Toch heeft de vader voor zijn overlijden de plantage beleend met hypotheek. Deze werd ondergebracht in het fonds van W.G. Deutz. Dit fonds is later voortgezet door J. en Th van Marcelis en A. Krook van Harpen.

Jammer is dat er geen taxatiewaarde op dat moment van de Plantage bekend is. Ook het aantal erven is niet bekend.

Wat de erven met de Plantage gedaan hebben is helaas niet bekend, maar wel bekend is dat de terugbetaling van de hypotheek zo beroerd moet zijn geweest, dat het fonds van W.G. Deutz eigenaar werd van de plantage, mogelijk voor of in het jaar 1843. Er werkten in 1843 109 slaven op de Plantage.

In 1863 werd de slavernij afgeschaft (Emancipatie). Er werkten op dat moment maar liefst 226 slaven. Deze uitbreiding van mensen van 1843 tot en met 1863 geeft wel aan dat de plantage een bloeiende moet zijn geweest. Des te vreemder dat de erven Weitzel in de knoei kwamen te zitten met de afbetaling van de hypotheek.

Na de emancipatie werd het bedrijf voortgezet met vrije arbeiders. Dit moet heel goed gegaan want pas in 1873 werd met contractarbeiders gewerkt. Johannesburg verwierf 130 Brits-Indische en 286 Javaanse arbeiders.

Het fonds van W.G. Deutz was al in 1846 in liquidatie getreden. In 1866 bij de finale liquidatie zijn renversalen uitgegeven, 2409 stuks.

Wie na deze liquidatie de nieuwe eigenaren werden is niet bekend.

Duidelijkheid komt er met de oprichting van de Cultuuronderneming Johannesburg in 1889. Directeur werd Georg Theodor Philippi, die bij de oprichting f 72.000,— aan aandelen nam. Deze aandelen stonden tegen het bezit van zijn plantage, die hij op 1 mei 1889 verwierf. (Van welk onroerend goed de Vennoot Philippi den eigendom heeft verkregen door koop, blijkens akte op den 1 Mei 1889 voor den Notaris Anton Adriaan ter Laag te Paramaribo gepasseerd).

De storting der overige aandelen moest in geld worden voldaan. De oprichters ontvingen bij betaling van hun aandelen tevens een bewijs van deelgerechtigdheid.

Het beheer van de onderneming in Suriname wordt opgedragen aan Jaques Francois Spiering. Tevens wordt er een soort kascommissie samengesteld uit de heren Jan Hendrik Dalen, Victor Buck en Janus Thomas Witkamp. Een raad van commissarissen had de maatschappij niet.

Philippi zal mogelijk in/of bij Rotterdam zijn domicilie hebben gehad, want de jaarvergaderingen zullen te Rotterdam plaatsvinden.

Of de maatschappij goed gewerkt heeft, er zijn 3 coupons geknipt en we mogen aannemen ook geïnd. In 1909 was de opbrengst van de gewassen op de plantage 5975 kg cacao en 6282 kg koffie en bestond het arbeidersbestand uit 131 personen. Toch heeft de op 18 november 1909 gehouden vergadering van aandeelhouders gemeend de directie te machtigen om tot een eventuele verkoop van de bezittingen der maatschappij over te gaan. Vervolgens is de maatschappij ontbonden op de vergadering van aandeelhouders van 23 juli 1912. De directie werd met de liquidatie belast.

In 1914 meldt de Staatscourant de oprichting per 7 juli van de Cultuur Maatschappij Johannesburg. Inbreng de Cultuuronderneming Johannesburg in liquidatie en de door haar toebehorende cacao-, koffie- en rubberplantage. De maatschappij stond onder directie van de Firma A. Knottenbelt & Co te Rotterdam. Als commissaris werd benoemd L.V. van Rossem. Verder kan ik helaas niets meer van deze onderneming vinden. Tot in 1947 de gebroeders Jamin de plantage overnemen en inbrengen in de Verenigde Cultuurmaatschappijen(?). Hun bedrijf C. Jamin N.V. is in 1939 opgerichte familievennootschap met een maatschappelijk kapitaal van f 4.500.000,—, en er werd door vele familieleden bij de oprichting voor f 3.353.000,—, deelgenomen.

Ook Jamin zag een grote toekomst in de exploitatie van plantages en bezat de citrusplantage Geyersvliet-Noord en verder 10 aaneengesloten plantages in de Commewijne. Deze plantages werden voornamelijk gebruikt voor cacao-productie als grondstof voor chocolade. De extreme droogtes van 1961 en 1963 gaven de genadeklap aan de cacao-cultuur. De plantages werden gesloten. De N.V. leidde een vanaf toen een slapend bestaan en werden in 1979 opgekocht door de Surinaamse industrieel Armand van Alen. De heer van Alen heeft 8 plantages behouden en heringericht als veeteeltbedrijf en is een experimentele viskwekerij begonnen.

De natuur woekert voort, dus toen Van Alen en zijn vrouw Adriana begonnen, was het gebied alweer secundair bos. Momenteel (jaar 2000) zijn alweer 5000 hectare in cultuur gebracht, het grootste gedeelte als weiland of graskweek voor de 4000 koeien. Het wegennet is opnieuw aangelegd of verbeterd.

Bron: Landsarchief Suriname
Statuten Cultuuronderneming Johannesburg
Van Nierop en Baak div. Jaargangen

Peter Baas

Uit: V.V.O.F. Mededelingenblad Nr. 2 van maart 2007, blz. 7 – 8 en 13.